

La suposada participació d'Andorra a la Primera Guerra Mundial: alguns apunts bibliogràfics

Alan Ward i Koeck

Enginyer en informàtica i professor, llicenciat en estudis d'Àsia oriental, màster en programari lliure, bàtxelor en dret, màster en fiscalitat i doctor en Societat de la informació del coneixement award@uda.ad

Resum

La suposada participació d'Andorra a la Primera Guerra Mundial: alguns apunts bibliogràfics

Arran de l'edició de la notícia de la participació d'Andorra a la Primera Guerra Mundial, l'autor en fa una recerca per establir-ne la inversemblança.

Resumen

La supuesta participación de Andorra en la Primera Guerra Mundial: algunos apuntes bibliográficos

Con la aparición de la noticia de la participación de Andorra en la Primera Guerra Mundial, el autor realiza una búsqueda para establecer la inverosimilitud de la misma.

Résumé

La soi-disant participation de l'Andorre dans la Première Guerre Mondiale: quelques notes bibliographiques.

Suite à l'annonce que l'Andorre avait participé à Première Guerre Mondiale, l'auteur fait une étude pour démontrer l'in vraisemblance de cette affirmation.

Abstract

The supposed participation of Andorra in the First World War: several bibliographical notes

With the publication of the news of a participation of Andorra in the First World War, a search is made to establish the unlikelihood of this supposed historical fact.

principis de l'any 2014, va aparèixer una notícia¹ en diversos mitjans de comunicació d'Andorra que es preguntava si podia ser cert que les Valls haguessin declarat la guerra a Alemanya al mes d'agost del 1914 -o sigui, a principis de la Primera Guerra Mundial. La resposta de dos historiadors andorrans coneguts dels arxius -en Pere Caveró i en Jordi Guillaumet- va ser que no en coneixem cap traça documental al país.

El mite

El punt de sortida de la notícia sembla haver estat una sèrie d'articles apareguts a Internet, entre els quals podem citar el de Javier Sanz a la plana web *Historias de la Historia*. El preferim a d'altres perquè està més ben referenciat que la majoria. En aquest escrit, l'autor afirma que Andorra hauria declarat la guerra contra l'Estat alemany durant el mes d'agost del 1914; en aquell moment, el nostre interlocutor hauria estat el Segon Reich o Segon Imperi Alemany del Kaiser. Posteriorment -i sempre segons la llegenda-, ningú no s'hauria recordat de convidar el nostre petit país a la conferència de pau que va posar fi al conflicte, motiu pel qual tan sols es firmaria un tractat de pau entre Andorra i l'Estat alemany el dia 25 de setembre del 1939, moment en què la Segona Guerra ja havia començat i l'entitat política alemanya era el Tercer Reich.

Per les seves informacions, Javier Sanz es basa en una notícia apareguda en el *New York Times* l'any 2006.² Per contra, podem

1. MAS, A.: "Andorra va declarar la guerra a Alemanya el 1914?", *Andorra Difusió*, 4 de febrer del 2014. URL: <http://andorradi fusio.ad/noticies/andorra-va-declarar-guerra-alemanya-1914#.UvDNYSVKP1A.facebook> (Data de consulta: 21 gener 2015).

2. BARRON, J.: "From tiny Andorra to the U.N. center stage", *New York Times*, 22 de setembre del 2006. URL: http://www.nytimes.com/2006/09/22/nyregion/22andorra.html?_r=0 (Data de consulta: 21 de gener del 2015).

notar que l'article corresponent de la *Wikipedia*³ fa referència més aviat a un article diferent, també aparegut en el *New York Times*, però de l'any 1958.⁴ En aquest segon article periodístic, es parla d'una data de signatura de la pau que seria el 25 de setembre d'aquell mateix any 1958. El lector haurà notat que coincideixen els dies, però amb una diferència de 19 anys. Sospitós... sobretot perquè es tracta de dues edicions del mateix mitjà de comunicació i que suposem que s'haurien pogut coordinar.

Arribats a aquest punt, podem dir que tenim notícies de dues versions diferents de la data de la suposada signatura de pau entre Andorra i l'Estat alemany: una, l'any 1939; i l'altra, el 1958. Les dues notícies, lleugerament discordants, apareixen tan sols en un únic mitjà de comunicació. Però, almenys, es pot dir que les fonts americanes són concordants, ja que dos anys més tard el *Time Magazine*⁵ també fa referència a l'any 1958 com a data d'aquest elusiu acord de pau:

"Not until two years ago did Andorra's 24-man Council of the Valleys get around to rescinding its 1914 declaration of war on Germany."

És clar, podem pensar que l'autor de l'article del *Time Magazine* és possible que hagués llegit l'anteriorment publicat en el *New York Times* i que l'utilitzés com a document per al seu escrit.

La realitat

A principis del segle XX, Andorra començava tot just a obrir-se al món modern i al progrés. Segurament un dels factors que hi va ajudar va ser l'obertura de la primera carretera entre Andorra i la Seu d'Urgell. Tot i que ja feia anys que s'hi treballava, va ser tan sols a l'any 1915, durant la Primera Guerra Mundial, que es va poder procedir a fer-ne la inauguració oficial de la totalitat del traçat:⁶

"el doctor Benlloch hizo entrega de las tres secciones, completamente terminadas, de la carretera que conduce desde la Seo de Urgel á (sic) la capital del Principado."

En la notícia, s'apunta expressament que el copríncep va poder

fer el viatge des de la Seu "en automóvil", cosa que imaginem que li devia suposar un grat canvi comparat als viatges de les ocasions anteriors. Per la seva redacció, aquest article no és incoherent amb d'altres, que fan referència a una inauguració anterior de la mateixa carretera. Pensem que es tractava de la inauguració d'un traçat encara parcial, fins a la frontera i fins a Sant Julià segons el moment.

El punt més interessant d'aquesta notícia és que en realitat l'existència d'Andorra tan sols començava a aparèixer en la consciència col·lectiva del públic, en aquest cas, de l'Estat espanyol. Pel que fa a públics més llunyans, com l'americà, a principis del segle XX Andorra devia assemblar-se més que res a un mite que recordava vagament l'època medieval i els cavallers amb armadura. En el seu tractat enciclopèdic en tres volums sobre dret constitucional,⁷ Amos J. Peaslee no dubta a qualificar les Valls de "fief", o sigui de feu feudal, i no d'estat en el ple sentit del terme.

Per tornar a la Primera Guerra Mundial, potser convé recordar la postura dels diferents estats. L'espanyol es mantingué en una estricta neutralitat envers el conflicte, com d'altres -una minoria a nivell del continent europeu. Des d'aquesta postura, el públic i la premsa manifestaren un cert interès per la neutralitat d'Andorra -amb un tractament que, cal dir-ho, era sobretot en clau humorística. Exemple, en el diari *El Tiempo*⁸ apareix un article sota el títol "Lo que será la guerra europea dentro de 20 años", i que ens proposa uns comentaris sobre l'estat de la Guerra "en serio y en broma". Entre aquestes perles, trobem:

"Una casa editorial de Andorra, la de los Sres. Pan Confon y Rubandonadeu dels Castells de Tresels acaba de publicar la nueva geografía de Europa, reformada. [...] San Petersburgo es la capital de Austria y Viena es la capital de Rusia y de todas las panaderías."

O aquesta altra:

"Sabemos que la república de Andorra, asesorada por un concejal vizcaíno, se propone intervenir para que termine la guerra, pues esto perjudica mucho su comercio de

3. "List of wars extended by diplomatic irregularity", *Wikipedia*. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_wars_extended_by_diplomatic_irregularity (Data de consulta: 21 de gener del 2015).

4. "World War I Ends in Andorra", *New York Times*, 25 de setembre del 1958, pàgina 66.

5. "Andorra: prodigal returns", *Time Magazine*, volum LXXVI, número 8 (22 agost 1960).

6. *La Correspondencia de España*, any LXVI, número 21.139 (28 desembre 1915), pàgina 4.

7. PEASLEE, A. J.: *Constitutions of Nations*. Springer Verlag, 1968, pàgina 1.308.

8. *El Tiempo de Tortosa i Roquetes*, any VIII, número 1409 (dijous 26 novembre 2014).

borregos y de cerdos. Se cree que, dado el poderío de Andorra, terminarán las hostilidades y todo quedará como una balsa de aceite. Esta actitud ha merecido la aprobación de todos los hombres amigos de la paz y del abaratamiento del vino y de lo que pueda venir.”

En el cas de *l'Almanach de l'Esquella de la Torratxa*,⁹ l'humor ve a través de la caricatura d'un home, que visiblement forma part de la classe social burgesa, i qui, acusat per la seva dona de tenir relacions amb una francesa, contesta:

“T'han enganyat, doncs. Des que en Dato vol que siguem neutrals, he deixat la francesa... per una de la Vall d'Andorra.”

Notem a la vegada la referència a la neutralitat de l'Estat espanyol i a la d'Andorra.

A l'any 1917, ja començant a arribar a finals del conflicte bèl·lic, es veu que es tenia el convenciment que el desenvolupament dels combats s'anava encaminant cap a una victòria aliada. Aquest fet també es reflecteix en l'humor que fa referència a Andorra. Per exemple, al diari humorístic *l'Esquella de la Torratxa*,¹⁰ trobem una caricatura d'una família alemanya, visiblement de la classe benestant, preparant la seva fugida:

“Preparem la maleta, que ja ha arribat l'hora de tocar el dós (sic) cap a... Andorra.”

A aquesta visió humorística dels fets es poden afegir altres notícies de caire més seriós, en les quals també es destaca la neutralitat d'Andorra. Per exemple, en el diari *La Región Extremeña*,¹¹ en la portada del 27 de maig del 1915 trobem la columna “Madrid al Dia” que es lamenta que:

“Dentro de muy poco, el continente será una fábrica de matar, achicharrar, pulverizar y aniquilar hombres, mujeres, niños... A duras penas podremos sostenernos relativamente incólumes en nuestros remansos pacíficos España, Suiza, Holanda, las naciones escandinavas y la República de Andorra.”

La neutralitat del nostre país durant el conflicte queda, doncs, confirmada i reconeguda per part de la premsa del país veí.

La realitat dels habitants de les Valls, però, no es prestava tant al somriure. Les penúries de necessitats bàsiques continuaven limitant la dimensió màxima que podia assolir la població del país. Segons *La Revista*,¹² s'havia de limitar a uns quatre o cinc mil habitants -exactament com durant l'època d'economia de subsistència dels segles anteriors. Es veu que la presència del conflicte bèl·lic havia empitjorat encara més el subministrament d'aliments, almenys a principis de la guerra. Desconeixem exactament per quin motiu va ser així. En el diari *El Tiempo*,¹³ sota el títol “De Andorra”, llegim la notícia següent el dia 12 d'agost del 1914:

“Madrid.- El obispo Príncipe de Andorra ha suplicado al Gobierno que deje entrar artículos de primera necesidad en aquel principado, que atraviesa ahora (sic) por una situación en extremo difícil.”

Es poden trobar indicacions semblants en altres moments al llarg de l'any 1915, tot i que semblen més escassos.

Conclusions

Hem vist que, a partir d'una lectura del que va aparèixer en premsa a l'Estat espanyol, queda constància abastament de la neutralitat d'Andorra durant la Primera Guerra Mundial.

Naturalment, també es pot fer l'exercici invers, cercar aquesta vegada alguna notícia relacionada amb la suposada declaració de guerra a la premsa espanyola o alemanya pels volts de la data en què suposadament s'havia produït (l'agost del 1914). No cal dir que no hi hem trobat cap notícia que en donés fe.

De la mateixa manera, es poden buscar notícies relacionades amb la eventual signatura de la pau entre Andorra i Alemanya, per cadascuna de les dues dates en què se suposa que s'hauria dut a terme (setembre del 1939 i setembre del 1958). Aquí també, amb l'excepció dels esmentats articles apareguts al New York Times i a Time Magazine, no se'n troba cap traça.

Hem de concloure que ens trobem davant d'una informació que apareix, de cop, en un mitjà de comunicació americà, sense que se'n tingui més ressò ni anteriorment ni posteriorment. Si ens la

9. *L'Almanach de l'Esquella de la Torratxa*, any XXVII, *l'Almanac per a 1915*, pàgina 57.

10. *L'Esquella de la Torratxa*, any XXXIX, número 1.989 (9 febrer 1917), pàgina 102.

11. *La Región Extremeña*, dijous 27 de maig del 1915, pàgina 1.

12. Segons *La Revista: quaderns de publicació quinzenal*, any IV, número LXI (1 abril 1918), pàgina 103.

13. *El Tiempo*, any VIII, número 1.409 (12 agost 1914).

creiem, aleshores caldrà explicar amb molta precisió com és que no n'ha aparegut cap més notícia ni en arxius oficials ni en la premsa d'altres països més propers. Això pot resultar complicat de fer.

Finalment, Graeme Donald¹⁴ ho resumeix bastant clarament quan tracta el tema d'un cas típic de "military mythology":

"The usual version of history recounts how plucky little Andorra was one of the first to declare war on Germany in 1914, but never got the chance to deploy its terrifying military machine comprising 10 men, seven of whom were generals. [...]

It is a charming story, but it always lacks the specifics of truth, with plenty of unanswered questions. Who signed on behalf of Germany? Who were the Andorran representatives? Where did they meet?"

"La versió més acceptada de la història explica com un valent petit país, Andorra, va ser un dels primers a declarar la guerra a Alemanya l'any 1914, però que mai no va arribar a tenir l'ocasió de desplegar la seva aterridora màquina de guerra composta per 10 homes, dels quals 7 eren generals. [...]

És un conte encantador, però que manté la característica mancança a la veritat, amb moltes preguntes sense resposta. Qui va signar en nom d'Alemanya? Qui varen ser els representants d'Andorra? On es varen trobar?"

14. DONALD, G.: *Loose cannons: 101 things they never told you about military history*, Osprey Publishing, 2009, pàgina 268.